

معرفت به خداوند عامل محبت و اطاعت

محبت انسان به چیزهایی که دوست دارد، بیشتر از دو چیز سرچشمه می‌گیرد؛ یا آن چیز به گونه‌ای در خدمت انسان است و انسان چون حب ذات دارد و خودش را دوست دارد، آن را هم دوست دارد، یا به خاطر کمالی است که در آن می‌بیند. در صورت نخست، هرچه آن چیز بیشتر نیاز انسان را تأمین کند، انسان محبت زیادتری نسبت به آن دارد. اگر معرفت انسان به اینجا برسد که هستی انسان، ادامه حیات او و تأمین نیازهای او بر عهده خداوند متعال است، او را از همه چیز بیشتر دوست خواهد داشت و به اهل بیت علیهم‌السلام که واسطه فیض و خلفای الهی هستند، با تمام وجود عشق می‌ورزد.

انسان مؤمن به خداوند، این حقیقت را درک می‌کند؛ بنابراین محبتش نسبت به خداوند بیشتر از بقیه موارد است.^۱ خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

۱. مرحوم علامه طباطبایی در تفسیر این آیه می‌نویسد: «اینکه بعضی گفته‌اند: (محبت که وصفی شهودانی است، تنها به مادیات و جسمانیات تعلق می‌گیرد و به‌طور حقیقت به خدای سبحان تعلق نمی‌گیرد و اگر در پاره‌ای آیات یا روایات این کلمه در خدا به کار رفته، باید بگوییم منظور از محبت به خدا، اطاعت او، یعنی انجام اوامر و ترک نواهی اوست و خلاصه اینکه استعمال کلمه محبت در خدا مجازی است نه حقیقی) به حکم این آیه سخنی باطل است، و استعمال محبت در خدای تعالی، در امثال آیه: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ استعمالی است حقیقی، برای اینکه در آیه مورد بحث جمله: «أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ» دلالت دارد بر اینکه محبت به خدا شدت و ضعف دارد و این محبت در مؤمنان نسبت به مشرکان بیشتر است.

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَ
الَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾^۱

و برخی از مردم، در برابر خدا، همانندهایی [برای او] برمی‌گزینند و آنها را چون دوستی خدا، دوست می‌دارند؛ ولی کسانی که ایمان آورده‌اند، به خدا محبت بیشتری دارند.

اگر مراد از محبت خدا، اطاعت بود و این استعمال مجازی بود، معنا این می‌شد: مشرکان نیز خدا را اطاعت می‌کنند؛ ولی اطاعت مؤمنان بیشتر است. درحالی‌که مشرکان یا خدا را اطاعت نمی‌کنند و یا اطاعتشان در درگاه خدا اطاعت نیست.

افزون بر جمله مذکور در آیه مورد بحث، آیه شریفه: ﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَ
أَبْنَاؤُكُمْ وَ إِخْوَانُكُمْ وَ آزْوَاجُكُمْ﴾ تا جمله ﴿أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ﴾^۲ نیز دلالت دارد بر اینکه استعمال کلمه محبت در خدا حقیقی است نه مجازی؛ برای اینکه حب متعلق به خدا و حب متعلق به رسول خدا ﷺ و حب متعلق به پدران و فرزندان و اموال و سایر منافع نامبرده در آیه را، از یک سنخ محبت دانسته؛ چون فرموده: (اگر مثلاً پולتان محبوب‌تر از خداست) و این را همه می‌دانیم که افعال التفضیل (بهتر، محبوب‌تر، گرم‌تر، سردتر) در جایی به کار می‌رود که مفضل و مفضل‌علیه، هر دو در اصل معنای کلمه شریک باشند، چیزی که هست یکی از آن دو از اصل معنا بیشتر و دیگری کمتر داشته باشد، (اینجاست که می‌گوییم: فلان چیز از فلان چیز گرم‌تر است)، پس در آیه ۲۴

۱. بقره: ۱۵۶.

۲. توبه: ۲۴.

سوره توبه هم، باید خدا محبوب باشد، تجارت هم محبوب باشد؛ ولی مشمولان آیه تجارت را از خدا بیشتر دوست بدارند....

مرتبه بالاتر محبت، این است که انسان، خداوند متعال را که البته در بردارندهٔ جمیع صفات کمال و جمال است، دوست داشته باشد. حقیقت این محبت، از عشق به کمال در انسان سرچشمه می‌گیرد. محبت اهل بیت علیهم‌السلام و اولیای الهی نسبت به خدای سبحان از این نوع محبت است.

در زیارت جامعه کبیره، اهل بیت علیهم‌السلام چنین توصیف شده‌اند: «وَالثَّامِنِ فِي مَحَبَّةِ اللَّهِ»^۱ کسانی که در محبت خداوند به حد کمال رسیده‌اند.

این محبت به گونه‌ای است که امیرالمؤمنین علیه‌السلام در دعای کمیل، به خداوند عرضه می‌دارد:

فَهَيِّنِي يَا إِلَهِي وَسَيِّدِي صَبْرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ؟^۲

ای پروردگرم! بر فرض که بر عذابت شکیبایی ورزم؛ ولی بر فراقت چگونه صبر کنم.

۱. الفقیه: ج ۲، ص ۶۱۰.

۲. البلد الامین: ص ۱۹۰.